

Павло Грабовський ПРОЛІСОК

ПОСВЯТА

*До моєї покійної
сестроньки Надії*

Як побожну данину
Найсвятішої любови,
Оцю збілочку сумну,
Звуки скривдженої мови,
Я присвячую тобі,
Моя сестронько кохана,
Що загинула в боротьбі,
Злою долею спіткана!
Скільки раз пером слабим
Ти, пануючи, водила;
Падав — зором голубим
Знов на правий шлях будила!

Жовтень 1893 ...

ПЕРЕДМОВА

Народ, покинутий на злидні,
Народ, плазуючий у млі,
Повинен стратить риси рідні.
Безслідно стертися з землі!

Убогенький мій «Пролісок», але від щирого серця... Не шукайте в нім солодких пахощів, та й не барвистий він до того, звичайно... як усякий пролісок, що ледве-ледве пробився з-під снігу на мир... Тож вибачте! Заманулось до божого світла — от і склалась збілочка... вже чого варта, так нехай і вітають. Зміщує вона переважну частину моїх самостійних творів; одкинув я поеми, просторі речі епічні та дещо змісту особистого, не рушивши і перекладів, котрі згодом гадаю видати, коли бог дасть, окремою книжечкою. Все, що в «Проліску», написане мною, починаючи з 1890 року, віршів два-три хіба складені раніше, але потім перероблені,- остався один зміст.

Павло Граб

РОБІТНИКОВІ

Роби на других дні та ночі,
На хвилю праці не заспи;
А візьме сум, заплачуть очі —
У чарці горенько топи...

Поки останнього хабітку¹
Не розметають глитаї,
Поки на вічнім заробітку
Не стратиш силюньки свої;

Та не задубнеш без прочинку
Посеред улиці, поки
У карбувальному будинку
Не розлетишся на шматки.

ШВАЧКА

Рученьки терпнуть, злипаються віченьки...
Боже, чи довго тягти?

¹ — Хабіток — майно.

З раннього ранку до пізньої ніченьки
Голкою денно верти.

Кров висисає оте остогиджене,
Прокляте нишком шиття,
Що паненя, вередливе, зманіжене,
Вишвирне геть на сміття.

Де воно знатиме, що то за доленька —
Відшук черстого шматка,
Як за роботою вільна неволенька
Груди ураз дотика.

ДАЙТЕ!

Душно конать у знесиллі...
Дайте повітря на мить!
Раз до цілющої хвилі
З ліжка мене підніміть!

Дайте-бо, дайте зітхнути
Вільно, щасливо — хоть раз,
Серцем від мук оддихнути,
Збутись щоденних образ!

Наче навішано гирі,

Вся зайнялась голова...
Думка об іншому мирі
Тільки осталась жива!

КВІТКА (до Н. К. С.)

Прощайся з ясною красою,
Бо вже заходять косарі;
Зайшли — поникла під косою,
Зів'яла ранком на зорі.

Ронивши слізку, посихаєш, —
Беруть на образи святі;
Ти все жива; благоухаєш
На кипарисному хресті!

«Розпука крає...»

Розпука крає
Серце на дні...
Зіронька сяє,
Та не мені.

Чи їй знать треба,

Як біль дійма?
Зіронька неба
На все німа!

ДО СІЯЧІВ

Де ви, правди всенародної
Та братерства сіячі?
Де ви, мислі благородної
Тверді духом діячі?

Вийдіть купою, порайтесь,
Гляньте: трупи та хрести;
Всюди — бранці... не цурайтеся
Їх великої мети.

Розсівайте жменя жменею
Чисто звіяне зерно:
Вороги над Руссю-ненею
Ізнущаються давно!

ДО Н. К. С

Такої певної, святої,

Такої рідної, як ти,
Такої щирої, простої, —
Вже більше, мабуть, не знайти.

Таку нечасто скинеш оком,
Такою тільки що марить...
А раз зустрінеш ненароком —
Навіки долю озарить!

НА МОРІ

Зривається буря від краю до краю,
Бурхочуть навколо вали;
Погнулася щогла... Дарма позираю
Вперед непроглядної мли.

Ні променя навіть, ні гуку людського,
Реве лишень вітер водно,
Скажено запліскує човна гибкого...
Набачив я згубу давно.

Хвилина — і стану я жертвою моря,
Без духу поляжу на дні...
Немає рятунку... не буде... хоч зоря
Забликала вже вдалині!

ДО ДИТИНИ

Тішся вволю; смійся, доки
Озаряє сміх уста,
Та безхмарні літа-роки
Не накладують хреста;

Доки сумом та журбою
Ще не здибало тебе;
Доки небо над тобою
І ясне, і голубе.

Так, дитино моя люба,
Погуляй — твоя пора,
Бо вже, може, лиха згуба
І по тебе десь чухра.

ДО УКРАЇНИ

Під небом дальньої чужини,
Де хуги носяться одні,
До тебе, кращої дружини,
Складаю я мої пісні.

І впливаєш ти над мене
У тій збагніченій красі,
Що не зруйнують, серце-нене,
Твої пекельники усі!

ДОЛЯ

Всі жита грозою збило;
Полягла трава...
Стихла буря: ясно, мило;
Поле ожива.

Так і наша хмура доля...
Прогудуть громи —
І зітхнем ми, збувшись горя,
Повними грудьми!

НАДІЯ

Не зітхай так безнадійно,
Скорбних уст не замикай,
Рук не складуй ще подвійно,
З лану битви не тікай.

Глянь на луг — не вся травиця
Ще потоптана у прах;
Глянь на люди — чесні лица
Ще не всі обвіяв страх.

Ще великі перепони
Злу поставлено кругом,
Не безкарно рвуться стони
Під ворожим батогом.

Встануть мученики-браття,
Встануть сестри, як живі...
За годиною прокляття.
Мук, кайданів та крові,

Зрадно купленої слави, —
Панство волі йде услід,
І на чолі миросправи
Власно з'явиться нарід!

ПУСТКА

Пусто та голо —
Скільки збагнеш;
Степу навколо
Не осягнеш.

Рве хуртовина;
Хата — сумна,
Мов домовина
Несподівна.

Темрява ночі
Перемага,
Тяжить на очі,
Гнітом ляга.

ДО Н. К. С

Зранку в холодну могилу
Ти жертвою часу лягла;
Без жалю загублено силу...
А в мене пак гадка жила:

Що повію навіть не скине
На тебе пануюче зло,
Що смерть над тобою запине
Отрутою повне жало!

ДУМКА

Дружили ми, а пройдуть літа,
І, може, стрінемось не ті;
Душа, мов пустка неогріта,
Перехолоне у чутті.

Загасне світле чарування,
Насунуть сірі, темні дні...
Та не забудьмо почування,
Що нас єднало до борні!

ДО УКРАЇНЦІВ

Українці, браття милі,
Відгукніться, де ви є;
Чи живі ще, чи в могилі
Давня слава зогниє?

Чи покраща доля наша,
Мине сором, що вкрива;
Чи до краю спита чаша, —
Рабства чаша вікова?

Гей, до купи, певні діти!
Всіх веде мета одна:
Шлях любові та освіти

Нас навіки поєдна!

НА ЛИСТ

Не хились душею, друже,
Не ридай у самоті;
Хрестоносця приоруже²
Розіп'ятий на хресті.

Серце, правдою кипуче.
Повне чистої краси,
У конанні невсипуче.
До могили донеси.

Світлом істини святої
Розірви обійми тьми:
Хмара темряви густої
Повисає над людьми.

ДОПУСТИ

2 — Приоружити — озброїти.

Що за допусти господні?
Позавчора — кріпаки,
Вчора — вільні, а сьогодні —
Хоч під вікна по шматки!

Кмет³ господарем від пана
На слободу⁴ одійшов...
Що ж блукає без жупана,
Без онуч і підошов?

Чувся клопіт за освіту,
Гасло щирих громадян...
А чи трапило під свиту
Піклування передян?⁵

Цур питать... Бажання славне
Поміж нами доки йшло, —
Над народом панство давнє

3 — Кмет — селянин, хлібороб.

4 — Слобода — свобода.

5 — Передяни (від слова передувати, йти вперед) — проводирі. Тут Грабовський вживає це слово в іронічному значенні, засуджуючи буржуазно-ліберальних діячів.

Відродитись почало!

В ДАЛЕЧІНЬ

За морем холодним, в далекій чужині,
Де сонця ніколи не видно з тайги^б
Де нетрі, болота лихі та пустині,
Та скали кремінні, на вічні сніги...

Де тьма та неволя одвіку й довіку,
Де, стогону опріч, нічого не чуть,
Де гине надія, де муки без ліку,
Де сльози невірницькі тільки течуть...

Де люди на себе кайдани гартують,
Де рідного брата запеклі брати
Що божу годину на пласі катують...
Там, сестронько люба, конаєш і ти.

Не падай до туги, красуйся, мій квіте;
Велике та славне страждання твоє
Шлях терну та крові любов'ю освіте, —

^б — Тайга — дрімучий сибірський ліс. (Приміт. П. Грабовського).

Неволя живої душі не уб'є.

Пом'януть твій образ бездольці закуті,
Стомленим від долі про тебе звістять;
Міць викличуть муки твої незабуті.
Перлинами сльози колись заблистять!

ВИКЛИК

Кругом неволя... гаснуть очі, —
Чого не бачили вони?
Мов той густий серпанок ночі
Повис над миром восени.

Не рушить нас кайдан, ні страта,
На все ми соромно — німі;
Освітній⁷ брат сліпого брата
Гнітить і досі ще в ярмі.
Святий завіт, одвіку божий,
Занапастили, все в крові...
Коли ж постане месник можий⁸

7 — Освітній — освічений.

8 — Можий (можний) — сильний, могутній.

На ті злочинства світові?

У СНІ

Сон мені снився...
Вечір зрина;
Я опинився
Коло млина.

Любо, привільно
В тишу гулять...
Верби прихильно
Гнуться, шумлять;

Шепчуться лози,
Ріють човни...
Бризнули б сльози, —
Майся вони.

Сивий рибалка
Сіть закида, —
Здійметься скалка,
Плесне вода.

Журно дзюріє
Попід веслом...
Огнище мріє
Геть за селом.

Хлопці на паші
Чи косарі
Сіли до каші
Серед ріллі.

Божа дорога
Опочива...
Пісня розлога
Сум навіва;

Хвилею ллється,
Стогне, зітха,
Плаче, сміється
І затиха.

Сяють зірниці;
Спустилась ніч;
Поверх дзвіниці
Віщує сич...

І я прокинувсь
Тяжко зі сну,
Неначе ринувсь

Знов у труну.

Тьма наді мною,
Стужа дійма,
А за стіною
Виє зима.

ДО ТОВАРИСТВА

Не горюйте, що тьмою окрите
Непривітане ваше життя,
Кров'ю серденько все перелите,
Перебрехано кращі чуття;

Світ обвіяний пахом могили,
І до краю панує тюрма,
Задаремно погублено сили,
В тілі кістки живої нема...

Не сумуйте, що купа на купі
Всі поляжем за діло святе:
На зітлілому нашому трупі
Невмируще братерство зросте!

ТЯЖКИЙ ЗАВІТ

Любить врага, всестраднице свята,
Ти людям грішним завішала.
Конаючи під тяжою хреста
За сонце правди, як повчала...
Твої завіти... бережу я їх...
Ти стежку світиш і з могили...
Але простить мучителів твоїх
Я не відчую в собі сили!

СУЧАСНИКОВІ

Оце дивлюсь безрадісно на тебе,
Загляну в душу змучену твою —
І несподівано самого себе
В тобі, мій брате, пізнаю!

Ще з пелюшок здобувся ти отрути,
Не бачив навіть радощів життя, —
А вже воно на тебе вспіло тхнути
Диханням смертного пиття!

І підеш ти гірким шляхом недуги,
У темряві шукаючи зорі,
Конаючи з невимовної туги,